Statsforvalteren i Innlandet

Vår dato: 13.06.2022
Vår ref: 2022/4869
Deres dato:
Deres ref: 2021/19064-3

Innlandet fylkeskommune
Pb. 4404
2325 HAMAR

Saksbehandler, innvalgstelefon
Linnea Karoline Vereide, 61266062

Steinsodden naturreservat - Dispensasjon - sikring og konservering av ruiner - Mjøskastellet

Statsforvalteren i Innlandet gir Innlandet fylkeskommune tillatelse til å gjennomføre sikring og konserveringstiltak av ruiner ved Mjøskastellet i Steinsodden naturreservat, med hjemmel i § 48 første alternativ i naturmangfoldloven. Tillatelsen gjelder for 2022 og 2023. Tillatelsen er gitt på bestemte vilkår som er beskrevet nedenfor.

Søknaden
Vi viser til deres søknad av 26. april 2022, angående tillatelse til sikrings- og konserveringstiltak på Mjøskastellet i Steinsodden naturreservat, Ringsaker kommune (se kart side 2).

Innlandet fylkeskommune har etter søknad til Riksantikvaren fått tildelt midler fra statsbudsjettet 2022 kap. 1429 post 73 til konservering av ruiner, Mjøskastellet på Steinsholmen i Ringsaker kommune. Forvaltningsansvaret for middelalder-ruiner ble fra 1.1.2020 formelt overført fra Riksantikvaren til fylkeskommunen.

Midlene fra Riksantikvaren er tildelt på bakgrunn av at det har meldt seg et stort behov for sikring og konservering av deler av ruinen pga. skjørt murverk, sterk slitasje og ras og utglidninger på Mjøskastellet de senere årene. Fylkeskommunen har i første omgang planlagt et prosjekt som tar sikte på konservering, sikring, dokumentasjon og skilting av ruinen i 2022-2023. Dette omfatter arkeologiske arbeider, murerarbeider samt materiell (redskaper o.l.). Det er østvegg, sørøstre hjørne samt vindusområdet på sørveggen som må konserveres og sikres. Grunneier Erik Kvarberg er orientert av fylkeskommunen om prosjektet.

Innlandet fylkeskommune med eventuelle underentreprenører søker dermed om dispensasjon fra verneforskriften for Steinsodden naturreservat for inngrep i forbindelse med sikrings- og konserveringstiltak på østvegg, sørøstre hjørne og vindusområde på sørvegg i Mjøskastellet i 2022 og 2023. Nærmere beskrivelse og omtale av prosjektet er vedlagt.

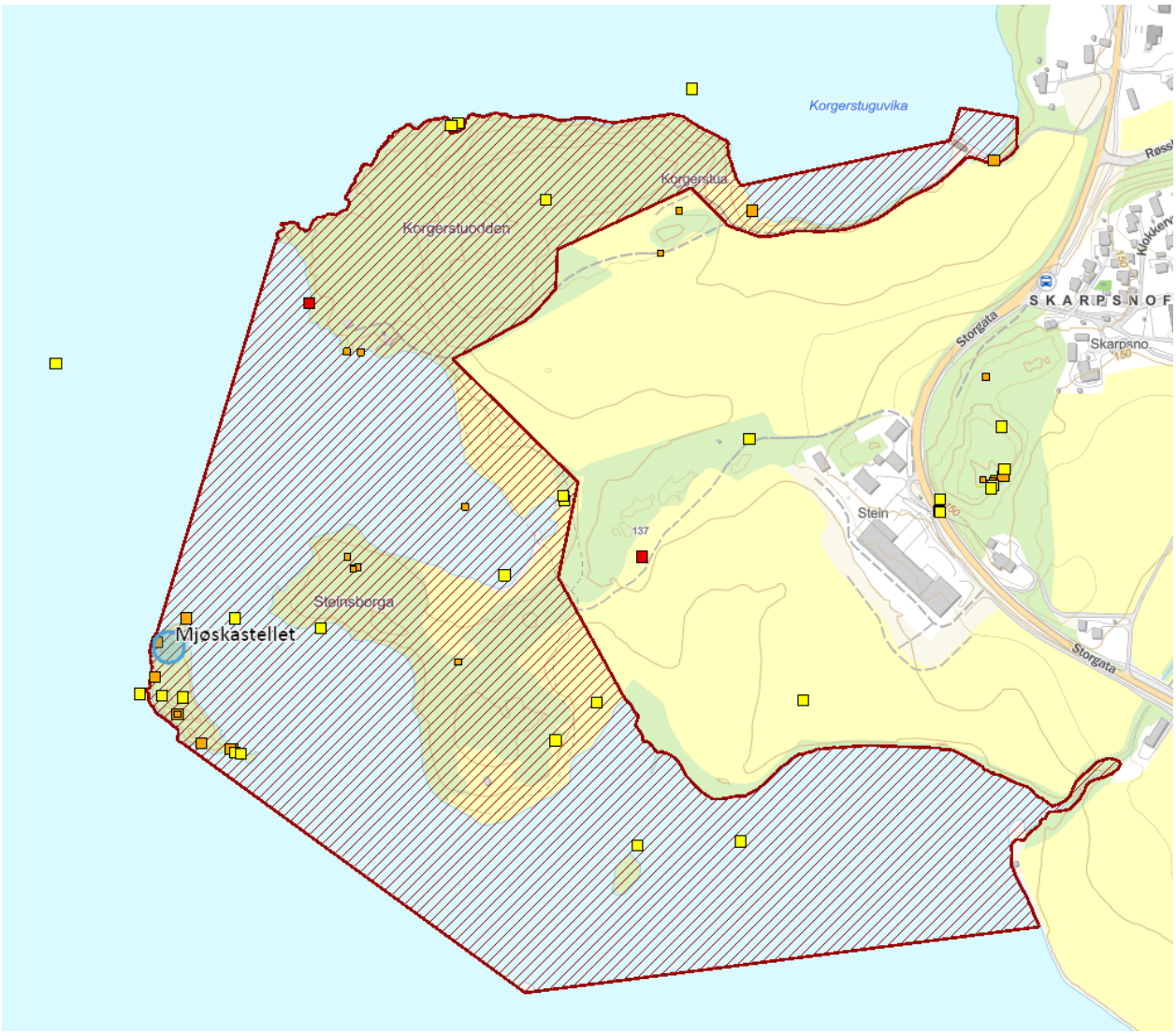
Tiltakene som skal gjennomføres (se kart side 3):

1. Opprensking i eldre utgravingssjakt utenfor østmuren. Lengde 8 meter, bredde 1 meter (+) og dybde 0,1-0,5 meter.

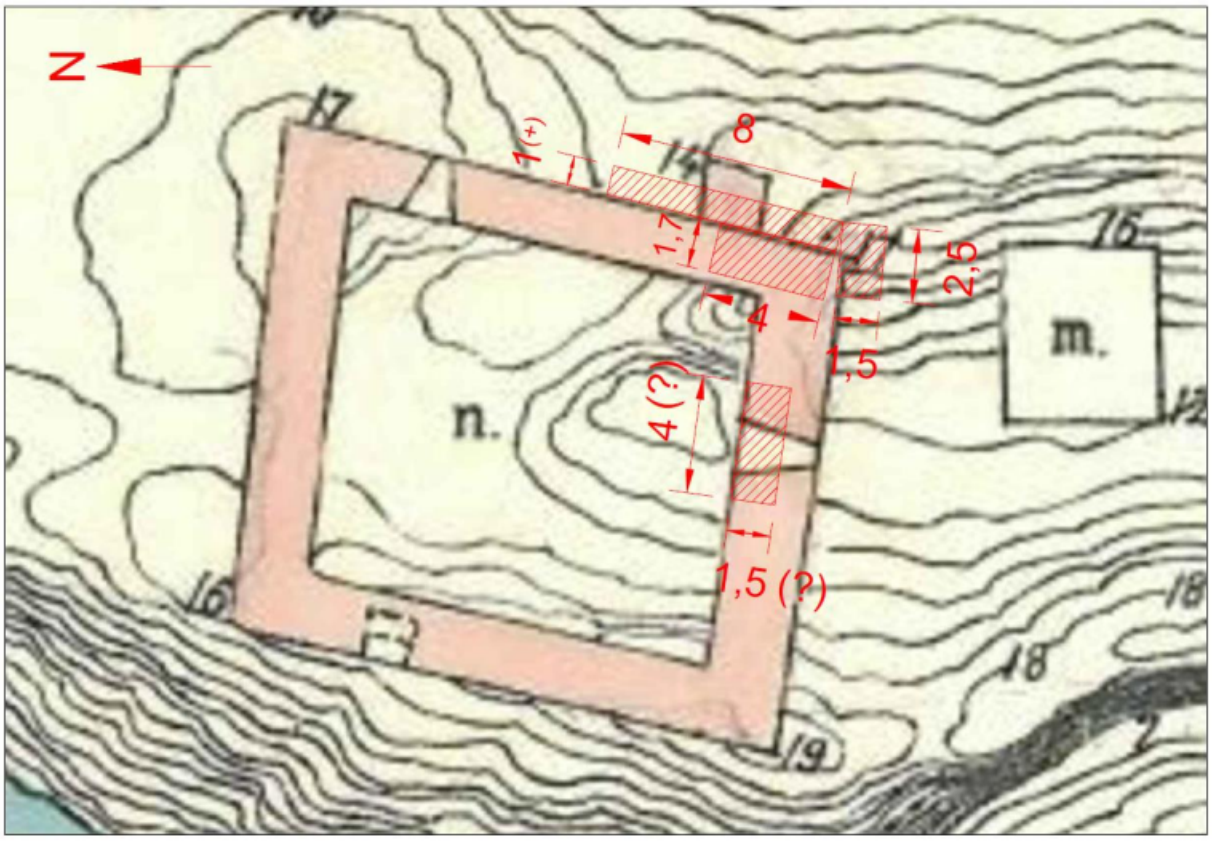
2. Ta ned løsmasser fra topp av østmuren/opprensing ned til murkjerne. Lengde 4 meter, bredde 1,7 meter og dybde inntil 1 meter.
3. Opprensking i eldre utgravingssjakt utenfor sørøstre hjørne og litt mot sør. Lengde 2,5 meter, bredde 1,5 meter og dybde 0,1 – 0,5 meter.
4. Ta ned løsmasser fra topp av sørmurens indre mureskall over vindusåpning/opprensing ned til murkjerne. Lengde ca. 3 – 4 meter, bredde 1-1,5 meter og dybde inntil 1 meter.

Eksakt omfang og gravedybde av de ulike sjaktene besluttes i felt i samarbeid med murer.

Fylkeskommunen har for øvrig fått tillatelse fra tidligere Fylkesmannen i Hedmark (jf. brev av 09.04.15, deres ref. 2008/2891) til å drive vegetasjonsskjøtsel for en periode på 10 år, fra 2015 til 2025, på Mjøskastellet og helleristningssteinen innenfor Steinsodden naturreservat.

Skravert rødt = Steinsodden naturreservat, Blå sirkel = Mjøskastellet (InnlandsGis).

Skisse over Mjøskastellet med aktuelle partier for konservering (e-post fra NIKU v/Egil L. Bauer 27.10.21)

Lovgrunnlag
Steinsodden naturreservat ble opprettet ved kongelig resolusjon av 15. januar 1988. Formålet med fredningen er å verne en viktig lokalitet for forståelse av Oslofeltets fossilførende bergarter med verneverdig vegetasjon og et rikt dyreliv.

Ifølge verneforskriften punkt IV.1 er alle inngrep i grunnen forbudt, herunder alle former for flytting eller påfylling av masse, stein og steinblokker, og oppføring av faste eller midlertidige innretninger. Verneforskriften punkt IV.2 sier at hammerbruk, kiling, boring og sprenging og innsamling av prøver fra fast fjell eller løse steiner ikke tillates. Oppgjøring av varme og henleggelse av avfall er ikke tillatt.

Verneforskriften punkt IV.3 sier at vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er fredet mot skade og ødeleggelse unntatt det som følger av tillatt ferdsel eller tiltak i medhold av punkt V-VII. Det er forbudt å fjerne planter eller plantedeler fra reservatet. Nye plantearter må ikke innføres.

Naturmangfoldloven (nml.) § 48 åpner for at det kan gis dispensasjon fra verneforskriften dersom et tiltak ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

Ifølge nml. § 7 skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet og vurderingen skal fremgå av beslutningen.

Statsforvalterens vurdering
Steinsodden naturreservat er et mindre geologisk verneområde i Ringsaker kommune. Reservatet omfatter en viktig lokalitet for forståelse av Oslofeltets fossilførende bergarter, i tillegg til verneverdig vegetasjon og et rikt dyreliv. På Steinsodden er de geologiske verdiene i hovedsak knyttet til strandområdene der de grenser inn til skog og beitemark. På Steinsodden finnes en nesten komplett lagrekke fra kambrium og underordovicium. Slike sammenhengende profiler er sjeldne i Oslofeltet. Spesielt godt blottet er Ortocerkalken som viser den karakteristiske småknollete utviklingen som er spesiell for de nordre distriktene. I tillegg til de geologiske verdiene har området en variert vegetasjon med kalkkrevende vegetasjon. De grunnere vannområdene i reservatet er også viktige næringssøk- og rasteområder for trekkende våtmarksfugl, og området inneholder verdifulle kulturminner som "Mjøskastellet" på Steinsholmen og en helleristning inne på land.

Jf. nml. § 8 heter det blant annet at offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet så langt det er rimelig skal bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Steinsodden naturreservat har i tillegg til det rike mangfoldet av planter, sopp, lav, fugler og unike geologiske formasjoner, også store kulturminneverdier. Noen av de sjeldne og rødlistede lavartene som er registrert i reservatet er knyttet til kalkholdig stein. Eksempel på slike arter er krittkalklav (VU), kalkskiferlav (VU), kalkrosettlav (VU), gråtungelav (VU) og bruskkalkskjell (EN). Dermed er restaurering, sikring og konservering av kulturminner ikke helt uproblematisk når naturverdier også skal ivaretas, siden kulturminnene kan være laget av kalkholdig stein. Slik det fremgår av søknaden vil en grave fram eksisterende sjakter, fjerne noe løsmasser og sikre løse steiner som er tilknyttet selve Mjøskastellet, altså at det ikke skal fjernes stein eller fast fjell fra området ved Mjøskastellet, men at en flytter på jordmasser og sikrer eksisterende stein i konstruksjonen. Av rødlistearter registrert på selve øya Steinsborga, er ingen av dem registrert på stedet hvor tiltakene skal utføres, men det vil alltids være arter som vokser på løsmassene/bakkevegetasjonen i utgravings- og restaureringsområdet som kan bli påvirket av utgravingen og generelt påvirket ved at det blir mer tråkk og slitasje på vegetasjonen rundt ruinen. Likevel vurderer Statsforvalteren at siden området som blir berørt er relativt begrenset og kun knyttet opp mot ruinene av Mjøskastellet, at tiltakets påvirkning på artsmangfoldet vil ligge innenfor hva området vil tåle, og at det kun vil være en begrenset negativ påvirkning på de artene som finnes her. Statsforvalteren vurderer med bakgrunn i det naturfaglige registreringsmateriale som finnes, samt registrerte arter i Artskart og Naturbase, at kunnskapsgrunnlaget er tilstrekkelig. «Føre -var prinsippet» i nml. § 9 tillegges derfor liten vekt i denne saken.

Jf. nml. § 10 skal en påvirkning av et økosystem vurderes ut fra den samlede belastningen som økosystemet er eller vil bli utsatt for. I reservatet har det tidligere blitt innvilget dispensasjon fra verneforskriften til tiltak i forbindelse med skjøtsel av kulturminner og vedlikehold av inntilliggende jordbruksareal. I 2020 ble hele øya NiN-kartlagt og registrert som kalkfuruskog av svært høy kvalitet. Det ble da også registrert at det var lite spor av slitasje og ingen spor av ferdsel med tunge kjøretøy på øya. Totalbelastningen på området vurderes som liten. Ved å tillate konserverings- og sikringstiltakene det nå søkes om, vil det bli noe mer graving av masser i reservatet og flytting av stein. Det opplyses om at hvor stort omfang selve gravingen/opprenskingen vil bli, vil bli avgjort i felt sammen med murer som skal gjennomføre tiltaket. Slik tiltaket er forespeilet i søknaden blir det en del masser som skal flyttes på, men vi vurderer at tiltaket trolig ikke vil føre til at totalbelastningen på området blir for stor. Videre forutsetter vi at konserveringsarbeidet og utgravingen av masser holdes på et nivå som omfatter å utføre kun det som er strengt tatt nødvendig for å ivareta Mjøskastellet, og på den måten begrense inngrep som kan påvirke naturmangfoldet negativt. Ivaretagelse og vedlikehold av kulturminner nødvendig hvis en skal bevare dem for ettertiden. Mjøskastellet er et flerhundre år gammelt kulturminne som kan dateres tilbake til middelalderen, og er av stor arkeologisk og historisk verdi både for lokalsamfunnet, men også for resten av landet.

Statsforvalteren forstår at for å kunne konservere, sikre og vedlikeholde slike monumenter, så kan det være nødvendig å gjøre inngrep i fredet grunn, slik som Steinsodden naturreservat. Selv om tiltaket kan medføre påvirkning av arter som er knytt til ruinene og vegetasjonen rundt, og at dette kan være noe negativ påvirkning, så anser Statsforvalteren at dette er påvirkning som er nødvendig for å ivareta kulturminnene, og som vil ligge innenfor rammen av hva reservatet vil tåle av belastning, jf. nml. § 10. Påvirkningen vil kun være lokalisert til østveggen, sørøstre hjørnet og vinduet på sørveggen som må konserveres og sikres, og er dermed begrenset til kun den delen av naturreservatet som omfatter Mjøskastellet.

Utover tidlige vår/sommer, spesielt mai og juni, er det en mer sensitiv periode for fugler i forbindelse med reiretablering og hekking, og det er derfor uheldig å utføre tiltak som kan forstyrre fuglenes hekkeaktivitet i denne perioden. Vi antar at konserverings/restaureringstiltakene skjer uten bruk av redskaper med høy motordur og at det ikke er behov for motorisert ferdsel i reservatet for å gjennomføre tiltaket, og at en legger opp til å gjennomføre arbeidet utenfor den mest sensitive perioden (mai-juni) av året. Fylkeskommunen opplyser at tiltaket trolig blir gjennomført etter fellesferien, altså på sensommeren. Statsforvalteren vurderer dermed at tiltaket er i tråd med nml. § 12 om miljøforsvarlige teknikker og driftsmåter, samt lokalisering av og tidspunkt for gjennomføring tiltaket. Nml. § 11 om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver vurderes ikke som relevant i denne saken, siden tiltakene for å ivareta naturverdiene ikke fører til noen ekstra kostnader.

Statsforvalteren anser ikke at det omsøkte tiltaket vil være i strid med verneformålet eller å kunne påvirke verneverdiene i reservatet nevneverdig. Dermed er kriteriene oppfylt for å kunne gi en dispensasjon etter nml. § 48 første alternativ. Det er i første hånd bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser som det kan gis dispensasjon til etter denne paragrafen. Vi anser tiltaket som en forbigående forstyrrelse som er av stor verdi for søker, samt av stor verdi for ivaretagelse av vår felles historie.

Statsforvalteren vurderer at tillatelsen ikke vil skape en uheldig presedens i dette eller andre verneområder, siden dette er et spesielt og begrenset tiltak som få andre kan tenkes søke om dispensasjon for.

Vedtak
Statsforvalteren i Innlandet gir Innlandet fylkeskommune dispensasjon fra punkt IV.1 og punkt IV.3 i verneforskriften til Steinsodden naturreservat til å gjennomføre sikrings- og konserveringstiltak av ruiner ved Mjøskastellet, med hjemmel i § 48 første alternativ i naturmangfoldloven. Følgende vilkår er knytt til tillatelsen:

1. Tillatelsen gjelder for 2022 og 2023.
2. Tillatelsen gjelder for Innlandet fylkeskommune og eventuelle underentreprenører til å utføre konserverings-, sikring og restaureringsarbeid ved Mjøskastellet som beskrevet i søknaden.
3. Det skal ikke brukes motorisert ferdsel i forbindelse med tiltaket.
4. En skal ta hensyn og vise generell aktsomhet ovenfor vegetasjonen, samt fugl- og dyrelivet i området i forbindelse med gjennomføring av tiltaket.
5. En skal begrense/unngå arbeid i perioden mai-juni med hensyn til fugl og dyrelivet i området. Kun helt nødvendig arbeid kan utføres i denne perioden.
6. En skal holde opprenskings/gravearbeidet i naturreservatet til det som er strengt nødvendig for å sikre/konservere Mjøskastellet.

7. Utgravde masser fra ruinene skal ikke fjernes fra reservatet, men danderes naturlig i terrenget uten å være skjemmende.
8. Denne dispensasjonen skal medbringes når tiltaket utføres for å kunne vises opp for eventuelt oppsyn i reservatet.

Denne dispensasjonen gjelder kun i forhold til verneforskriften for Steinsodden naturreservat. Dere må selv avklare behovet for tillatelse etter annet lovverk og grunneieres tillatelse før tiltaket kan utføres.

Klageadgang
Statsforvalteren viser til at vedtaket er et enkeltvedtak som kan påklages etter forvaltningslovens § 28. Klagefristen er 3 uker fra mottakelsen av dette brevet. Eventuell klage på vedtaket skal stiles til Miljødirektoratet, men sendes via Statsforvalteren.

Med hilsen

Vebjørn Knarrum (e.f.)
avdelingsdirektør

Linnea Karoline Vereide
rådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:
RINGSAKER KOMMUNE Postboks 13 2381 BRUMUNDDAL
SNO